

Отворената наука и Нов български университет

д-р Радостина Тодорова, Директор на Библиотеката на НБУ

Развитие на отворената наука в НБУ

- През 1999 г. Библиотеката на НБУ инициира проект, подкрепен от цялата академична общност в университета, за електронно публикуване на периодични издания със свободен достъп.
- През 2005 г. е поставено началото на Научния електронен архив на НБУ (НЕА на НБУ), за отворен достъп до научния и творчески продукт създаван в университета, в който авторите могат да архивират самостоятелно своите произведения.
- От 2016 г. Издателството на НБУ публикува множество издания с отворен достъп в своя сайт.
- През 2016 г. е взето решение всички монографии и учебници с отворен достъп, публикувани от НБУ, да бъдат депозирани и в Научния електронен архив на НБУ.
- От началото на 2019 г. стремежът е всички броеве на периодични издания с отворен достъп да се публикуват и чрез „Портал за електронни периодични издания на НБУ“.

Нашата стратегия за отворен достъп

Нов български университет прилага на основните модели на отворен достъп:

- „Зелен“ път (Green Open Access / Self-archiving): Реализира се чрез Научния електронен архив (НЕА) на НБУ. Това е платформа, базирана на софтуера Eprints, където авторите (преподаватели и докторанти) сами архивират своите произведения. Поддържат се различни версии на документите (препринти, постпринти).
- „Златен“ път (Gold Open Access): Осъществява се чрез Издателството на НБУ и Портала за електронни периодични издания. Всички статии и книги са достъпни веднага след публикуване без такси за четене. От 2016 г. насам има изрично решение всички монографии и учебници с отворен достъп да се депозират и в НЕА.
- „Диамантен“ път (Diamond Open Access): Макар и да не е назован изрично с този термин, моделът на академичните списания на НБУ е такъв – те са свободни за четене и не изискват такси за обработка на статиите (APC) от авторите.

Нашата стратегия за индексирание

Библиотеката на НБУ е разработила и прилага мащабна стратегия за осигуряване на откриваемост на научната продукция:

- Национално ниво: трансфер на метаданни към Българския портал за отворена наука и Националната академична библиотечно-информационна система (НАБИС).
- Регионално ниво: Двуетично индексирание (на кирилица и латиница) в CEEOL (Central and Eastern European Online Library) от 2016 г.
- Международно ниво:
- DART Europe: НБУ е първият български университет, включен в този портал за европейски дисертации.
- Crossref: Издателството е член от 2019 г., което осигурява DOI (Digital Object Identifier) на публикациите.
- Агрегатори: Индексирание в световни системи като Google Scholar, Primo и Summon.
- Специализирани бази: Консултиране на редакционните колегии за покриване на критериите на Scopus и Web of Science.

Нашата FAIR стратегия в ерата на Изкуствен интелект

Библиотеката на НБУ прилага различни стандарти за да превърне научния труд в „интелигентни данни“, по отношение на:

- Findable (откриваемост): Използването на DOI (от Crossref), ROR, и богати метаданни гарантира, че публикациите са уникално идентифицируеми. Алгоритмите на Semantic Scholar и Consensus лесно откриват съдържанието чрез тези постоянни идентификатори.
- Accessible (достъпност): Чрез отворения достъп (OA), пълните текстове в HEA и Портала за списания са достъпни без бариери (paywalls). ИИ моделите изискват свободен достъп до целия файл (Full-text), за да могат да извлекат факти и да правят логически изводи.
- Interoperable (оперативна съвместимост): Прилагането на протокола OAI-PMH и стандартни формати (PDF, XML) позволява на различни системи да обменят информация автоматизирано. Това е „езикът“, на който системите за изкуствен интелект „разговарят“ с университетските архиви.
- Reusable (повторна употреба): Ясните Creative Commons лицензи указват на ИИ агентите и изследователите как точно могат да използват съдържанието. Лицензът е критичен за легалното обучение на езикови модели и за извличането на данни (text and data mining).

Нашата стратегия да мотивираме авторите в ерата на Изкуствен интелект

Библиотеката на използва стандарти за да превърне научния труд в „интелигентни данни“, като:

- По-висока откриваемост чрез Semantic Scholar: публикации не са просто PDF файлове, а се превръщат в „цифрови възли“ в невронната мрежа на Semantic Scholar. ИИ извлича автоматично основните приноси, правейки ги видими за учени, които вече не ползват традиционни бази данни.
- Участие във формиране на отговори в Consensus AI други подобни системи: когато научният продукт е с отворен достъп, системи като Consensus AI могат да я използват, за да отговорят на конкретни въпроси на потребители. Така конкретното изследване става част корпуса знание на базата и съответно от „научния консенсус“ по дадена тема.
- Увеличаване на цитируемостта (AI-driven Citations): Алгоритмите за генериране на текст (LLMs) предпочитат източници с отворен достъп. Присъствието на научния труд в тези системи увеличава вероятността той да бъде цитиран в нови статии, генерирани или подпомогнати от ИИ.
- Автоматизиран научен престиж: ИИ инструментите (например Scite.ai) автоматично свързват авторовите публикации с ORCID номера, като изграждат мрежа от свързани изследвания (Citation Graph), която работи за имиджа на нашите учени 24/7.
- Преодоляване на бариерата на малките езици: ИИ преводачите и анализаторите обработват по-ефективно текстове с отворен достъп, което позволява на изследвания на български език, публикувано в НБУ, да бъде разбрано и цитирано от учени по целия свят, независимо от езика на написване.